НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Факультет захисту рослин, біотехнологій та екології

ПОГОДЖЕНО **Декан факультету захисту рослин, біотехнологій та екології**	**ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ** **Завідувач кафедри загальної екології, радіобіології та безпеки життєдіяльності**
_____ Юлія КОЛОМІЄЦЬ «___» _____ 2026 р.	**_____Алла КЛЕПКО** «____» _____ 2026р.

БАКАЛАВРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему «Порівняльна оцінка впровадження екологічних проєктів для забезпечення сталого розвитку територіальних громад Київської області»

Спеціальність 101 «Екологія»

Освітня програма «Екологія»

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

Гарант освітньої програми

доктор педагогічних наук, професор _____ Володимир БОГОЛЮБОВ

Керівник бакалаврської роботи

доктор біологічних наук, професор _____ Алла КЛЕПКО

Виконав _____ Дмитро ЛЕЩЕНКО

КИЇВ-2026

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Факультет захисту рослин, біотехнологій та екології

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри загальної екології,
радіобіології та безпеки життєдіяльності
_____Алла КЛЕПКО
«___»_____2026р.

З А В Д А Н Н Я
ДО ВИКОНАННЯ БАКАЛАВРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧУ

Лещенко Дмитру Валерійовичу

(прізвище, ім'я по батькові)

Спеціальність 101 «Екологія»

Освітня програма «Екологія»

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

Тема бакалаврської кваліфікаційної роботи: «Порівняльна оцінка впровадження екологічних проєктів для забезпечення сталого розвитку територіальних громад Київської області»

Затверджена наказом від «_27_» ___жовтня_ 2025 р. № _2537 «С»___

Термін подання завершеної роботи на кафедру ___2026. 05.14_____

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи. Перелік питань, що підлягають дослідженню:

- Проведення аналізу інформації щодо індикаторів цілей сталого розвитку для екологічної оцінки стану об'єднаної територіальної громади.
- Визначити окремі індикатори цілей сталого розвитку, які важливі для післявоєнного відновлення громади
- Порівняти екологічні проєкти територіальних громадах Київської області, на прикладі Бучанської та Броварської громади (у сферах поводження з відходами, енергоефективності чи озеленення) за екологічними, економічними та соціальними критеріями.

Дата видачі завдання «_30_» ___жовтня__ 2025 р.

Керівник бакалаврської кваліфікаційної роботи _____ Алла КЛЕПКО

РЕФЕРАТ

Робота виконана на 49 сторінок, містить 3 розділи, 3 рисунки, 3 таблиці, 28 використаних джерел.

Мета роботи – теоретично обґрунтувати та провести порівняльну оцінку ефективності впровадження екологічних проєктів у територіальних громадах Київської області, а також розробити практичні рекомендації щодо їх оптимізації для забезпечення сталого розвитку регіону.

Проведено практичну апробацію системи індикаторів комплексної екологічної оцінки територіальних громад Київської області для підготовки їх переходу до сталого розвитку та обґрунтовано удосконалену систему показників екологічного стану ОТГ з урахуванням можливих наслідків воєнних дій для довкілля. Ідентифіковано додаткові оціночні показники екологічного стану сільських територій з метою встановлення прямих і непрямих впливів бойових дій на екосистеми. За результатами роботи показано, що муніципальні екологічні проєкти є головним інструментом локалізації Цілей сталого розвитку. Вони виступають єднальною ланкою між збереженням навколишнього середовища, економічною спроможністю та соціальною безпекою місцевих громад. Також здійснено аналіз еко-продуцентів Бучанської (рекреаційно-житловий тип) та Броварської (техногенно-промисловий тип) ОТГ. Визначено, що Бровари потребують активізації процесів декарбонізації промисловості, а Буча — фокусу на утилізації відходів руйнувань та регенерації парків. Встановлено, що ключовими бар'єрами впровадження є кризовий стан енергосистем, обмежене бюджетне фінансування та дефіцит профільних фахівців на місцях, що перешкоджає прямому залученню цільових міжнародних зелених грантів. Запропоновано чотириетапну дорожню карту еко-трансформації для Київської області (еко-аудит → грантове проєктування → технічна модернізація → регіональне масштабування), що забезпечить системний розвиток екосистем громад.

ЗМІСТ

ВСТУП……..... 6
РОЗДІЛ 1. Система індикаторів комплексної екологічної оцінки територіальної громади для підготовки її переходу до сталого розвитку…….. 9
РОЗДІЛ 2. Визначення пріоритетних показників та обґрунтування системи індикаторів сталого розвитку господарювання на місцевому рівні…… 23
РОЗДІЛ 3. Застосування додаткових індикаторів сталого розвитку для комплексного відновлення території громад Київської області з урахуванням принципів зеленого відновлення…… 35
ВИСНОВКИ…….. 45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ……...……..... 46

ВСТУП

У 2019 році Президент України своїм указом підтримав досягнення Цілей сталого розвитку (далі – ЦСР) та результатів їх адаптації з урахуванням специфіки розвитку України, викладених у Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна». У грудні 2020 року Кабінетом Міністрів України було внесено зміни до Регламенту Кабінету Міністрів України, яким відтоді встановлено, що необхідність досягнення Цілей сталого розвитку враховується у процесі формування та реалізації державної політики України.

Воєнна агресія суттєво заважає досягненню Цілей сталого розвитку (ЦСР), оскільки вона руйнує інфраструктуру, призводить до загибелі людей, знижує економічну активність, а також негативно впливає на навколишнє середовище. Зокрема, воєнні дії порушують досягнення цілей щодо бідності, голоду, здоров'я, освіти, гендерної рівності, та інфраструктури.

Якщо говорити про конкретні цілі, то це:

- Подолання бідності: Воєнні дії спричиняють масові переселення, зниження рівня доходів та збільшення кількості незахищених людей.
- Міцне здоров'я: Кількість поранень та смертей зростає, а доступ до медичної допомоги стає ускладненим.
- Чиста вода та належні санітарні умови: Війна може перешкоджати доступу до питної води та належних санітарних умов, що призводить до зростання ризику спалахів хвороб та збільшує страждання цивільного населення.
- Боротьба зі зміною клімату: Виділення шкідливих речовин в атмосферу та порушення екосистем під час воєнних дій погіршують ситуацію зі зміною клімату.
- Збереження морських ресурсів та збереження екосистем суші: Екологічні наслідки воєнних дій, такі як забруднення води та ґрунту, знижують біорізноманіття та завдають шкоди екосистемам.

Слід відмітити також актуальність приєднання України до Європейського Зеленого Курсу (European Green Deal) [11], ключовими напрямами якого є, зокрема, чиста енергія, кліматична дія, зменшення забруднення довкілля, біорізноманіття та стійка аграрна політика (Стратегія «Від лану до столу»). Тому при розробці моделі функціонування сільських територій на засадах сталого розвитку слід ураховувати і ті можливості, які може надати саме Європейський зелений курс, особливо, що стосується продовольчої безпеки та зниження впливу сільського господарства на навколишнє середовище, переорієнтації на екологічно безпечне агропродовольче виробництво та розвиток розумного землеробства [12].

Втім, воєнні дії, які тривають від початку вторгнення РФ в Україну, призводять не тільки до погіршення економічного стану держави та соціальних умов життя населення, але й загрожують довкіллю України. Це створює серйозні та складні соціально-економічні та екологічні проблеми і проблеми розвитку для місцевих органів влади та громад. Саме тому одним з першочергових кроків з відновлення та поліпшення природних та агроекосистем є обґрунтування системи комплексного моніторингу на рівні територіальної громади, яка б дозволила не тільки зафіксувати реальний об’єм завданої шкоди, а й вжити найефективніших заходів, щоб уникнути подальшого погіршення ситуації та відновити екосистеми до безпечного стану.

Створення та впровадження моделі трансформації сучасного села з врахуванням принципів переходу суспільства до сталого розвитку сприятиме вирішенню актуальних проблем місцевого розвитку, орієнтованого на громаду, та екологізації життєдіяльності населення, надасть можливість забезпечити інноваційний розвиток сільського господарства, від якого значною мірою залежить екологічна і продовольча безпека держави.

Мета роботи – теоретично обґрунтувати та провести порівняльну оцінку ефективності впровадження екологічних проєктів у територіальних громадах Київської області, а також розробити практичні рекомендації щодо їх оптимізації для забезпечення сталого розвитку регіону.

Для досягнення мети роботи були поставлені наступні **завдання:**

1. Дослідити теоретико-методологічні основи концепції сталого розвитку об’єднаних територіальних громад та визначити роль екологічних проєктів у її реалізації.
2. Проаналізувати сучасний екологічний стан та передумови впровадження природоохоронних ініціатив у територіальних громадах Київської області, на прикладі Бучанської та Броварської громади.
3. Здійснити порівняльну оцінку відібраних екологічних проєктів (у сферах поводження з відходами, енергоефективності чи озеленення) за екологічними, економічними та соціальними критеріями.
4. Виявити ключові проблеми, ризики та бар'єри, які виникають під час реалізації екологічних проєктів на місцевому рівні в досліджуваному регіоні.
5. Розробити комплексні рекомендації та стратегічні напрями щодо підвищення ефективності екологічних проєктів для забезпечення довгострокового сталого розвитку громад Київщини.

Об'єкт дослідження: впровадження екологічних проєктів у територіальних громадах Київської області та використання додаткових оціночних індикаторів для досягнення цілей сталого розвитку громади.

Предмет дослідження: екологічні проєкти Бучанської та Броварської територіальної громади.

Методологія: пошуковий-інформаційний метод, описово-аналітичний аналіз, SWOT-аналіз.

Новизна роботи: Теоретично обґрунтуванно та запропоновано диференційований підхід до оцінки екологічних проєктів для контрастних типів громад (техногенно-промислових та рекреаційно-житлових). Вперше інтегровано специфічні чинники воєнного екологічного відновлення (утилізацію відходів руйнувань, регенерацію пошкоджених лісопаркових зон) у загальну методологію сталого місцевого розвитку Київщини.

РОЗДІЛ 1. СИСТЕМА ІНДИКАТОРІВ КОМПЛЕКСНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОЦІНКИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ЇЇ ПЕРЕХОДУ ДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Необхідною умовою досягнення ЦСР у масштабах держави є їх реалізація на місцевому й регіональному рівнях. Локалізація ЦСР передбачає встановлення тіснішого зв'язку програм місцевих органів влади з глобальними цілями, стратегічними програмами уряду держави, з одного боку, та органів місцевого самоврядування (ОМС), із другого: місцеві органи влади мають забезпечувати зміни, які найкраще допоможуть узгодити глобальні цілі й завдання громад [2].

Показники для проведення комплексної агроекологічної оцінки об'єднаної територіальної громади (ОТГ) для підготовки її переходу до сталого розвитку відбиралися за складовими сталого розвитку (екологічна, економічна та соціальна) та низкою завдань сталого розвитку, відображених у національних ЦСР. При виборі показників (табл. 1.1.) ураховувалися принципи комплексності та взаємопов'язаності; об'єктивності та достовірності; науковості та транспарентності (прозорості для стейкхолдерів).

При відборі оціночних показників використовувався метод експертних оцінок (метод Дельфі), який є методом досягнення консенсусу думок групи експертів за певною темою. Метод був розроблений як процес групового загального дослідження, спрямований на вивчення детального вивчення та обговорення конкретного питання в якості вихідного матеріалу для постановки цілей, вивчення політики чи прогнозування настання майбутніх подій. Таким чином, цей інструмент є корисним на ранніх стадіях відбору індикаторів або на останній стадії, коли необхідно прийняти рішення щодо формування цілісної системи показників.

Подолання бідності у всіх формах залишається однією з найбільших проблем, що стоять перед людством. Це ключове завдання визначено ЦСР 1. Стійкий розвиток суспільства неможливий без економічного зростання, оскільки

бідні люди будуть порушувати екологічні обмеження, закони у бажанні задовільними свої потреби.

З рівнем достатку населення пов’язане поняття якості життя, а саме добробут населення, забезпеченість продуктів харчування, тощо. Вона включає в себе весь спектр факторів, які впливають на те, що люди цінують у житті, крім його матеріальних аспектів. Фактори, які потенційно впливають на якість нашого життя, варіюються від роботи та стану здоров’я до соціальних відносин, безпеки та управління.

Внаслідок війни виникла ситуація так званого «зсуву бідності», тобто окремі категорії відносно благополучних домогосподарств раптово опинилися за межею бідності, а ті групи, які вже перебували за межею бідності до війни, опинилися за межею крайньої бідності, тобто на межі виживання.

Як відмічають експерти ЮНІСЕФ [3], війна внесла зміни також до складу найбільш вразливих категорій населення, за межу бідності потрапили домогосподарства, які постраждали від руйнування житла та інфраструктури, від раптового вимушеного переміщення, від втрати джерел доходів, майна, заощаджень тощо.

Рівень бідності у об’єднаних територіальних громадах оцінюють, у першу чергу, за економічними показниками, зокрема, часткою населення, чиї середньодушові еквівалентні сукупні витрати є нижчими за фактичний (розрахунковий) прожитковий мінімум, %; часткою осіб, добове споживання яких є нижчим за 5,05 доларів США за ПКС, %; співвідношенням рівнів бідності домогосподарств з дітьми та домогосподарств без дітей, рази.

Таблиця 1.1 − Комплекс показників для проведення комплексної оцінки об’єднаної територіальної громади (ОТГ) для підготовки її переходу до сталого розвитку

№ п/п	ЦСР	Пропонований показник на рівні ОТГ	Індикатори ЦСР для України
1	Ціль 1 Подолання бідності	Частка населення ОТГ, чиї середньодушові еквівалентні сукупні витрати є нижчими за фактичний (розрахунковий) прожитковий мінімум, %	Індикатор 1.1.1. Частка населення, чиї середньодушові еквівалентні сукупні витрати є нижчими за фактичний (розрахунковий) прожитковий мінімум, %
2		Частка осіб, добове споживання яких є нижчим за 5,05 доларів США за ПКС, %	Індикатор 1.1.2. Частка осіб, добове споживання яких є нижчим за 5,05 доларів США за ПКС, %
3		Частка бідних, які охоплені державною соціальною підтримкою, в загальній чисельності бідного населення в ОТГ, %	Індикатор 1.2.1. Частка бідних, які охоплені державною соціальною підтримкою, в загальній чисельності бідного населення, %
4	Ціль 3 Міцне здоров’я і	Рівень імунізації населення в ОТГ, %	Індикатор 3.7.1. Рівень імунізації населення згідно з Календарем профілактичних щеплень до визначених шести вікових груп при профілактиці десяти інфекційних захворювань, %
5		Частка витрат населення у загальних видатках на охорону здоров’я, %	Індикатор 3.9.1. Частка витрат населення у загальних видатках на охорону здоров’я, %
6	Ціль 4 Якісна освіта	Частка випускників закладів загальної середньої освіти поточного року в ОТГ, які досягли визначених рівнів навчальних досягнень з української мови	Індикатор 4.1.1. Частка випускників закладів загальної середньої освіти поточного року, які досягли визначених рівнів навчальних досягнень з української мови

7		Показник охоплення дітей віком 5 років закладами дошкільної освіти	Індикатор 4.2.1. Показник охоплення дітей віком 5 років закладами дошкільної освіти та структурними підрозділами юридичних осіб публічного та приватного права, %
8	Ціль 6 Чиста вода та належні санітарні умови	Безпечність та якість питної води за мікробіологічними показниками (по % нестандартних проб)	Індикатор 6.1.1. Безпечність та якість питної води за мікробіологічними показниками (по % нестандартних проб)
9		Безпечність та якість питної води за радіаційними показниками (по % нестандартних проб)	Індикатор 6.1.2. Безпечність та якість питної води за радіаційними показниками (по % нестандартних проб)
10		Безпечність та якість питної води за органолептичними, фізико-хімічними та санітарно-токсикологічними показниками (по % нестандартних проб)	Індикатор 6.1.3. Безпечність та якість питної води за органолептичними, фізико-хімічними та санітарно-токсикологічними показниками (по % нестандартних проб)
11		Частка населення ОТГ, яке має доступ до централізованого водопостачання, %	Індикатор 6.1.4. Частка сільського населення, яке має доступ до централізованого водопостачання, %
12	Ціль 7. Доступна та чиста енергія	Втрати тепла в тепломережах, %	Індикатор 7.1.3. Втрати тепла в тепломережах, %
13		Частка енергії, виробленої з відновлюваних джерел, у загальному кінцевому споживанні енергії, %	Індикатор 7.3.1. Частка енергії, виробленої з відновлюваних джерел, у загальному кінцевому споживанні енергії, %
14	Ціль 8. Гідна праця та економічне зростання	Рівень зайнятості населення віком 20-64 роки, %	Індикатор 8.3.1. Рівень зайнятості населення віком 20-64 роки, %
15	Ціль 9. Промисловість, інновації та інфраструктура	Обсяг робіт з будівництва, реконструкції та ремонту мережі автомобільних доріг громади, $м^2$	Індикатор 9.3.1. Частка доріг загального користування державного значення з твердим покриттям, що відповідають нормативним вимогам, %

16		Частка об’єктів громадського та цивільного призначення, благоустрою, облаштованих з урахуванням потреб осіб з інвалідністю, %	Індикатор 9.3.2. Частка об’єктів громадського та цивільного призначення, благоустрою, облаштованих з урахуванням потреб осіб з інвалідністю, %
17	Ціль 11. Сталий розвиток міст і громад	Забезпеченість доступним житлом різних категорій громадян, %	Індикатор 11.1.2. Охоплення територіальних одиниць України (регіонів), програмами з забезпечення доступним житлом різних категорій громадян, %
18		Рівень впровадження (створення, модернізації, вдосконалення) місцевих автоматизованих систем централізованого оповіщення населення, %	Індикатор 11.4.1. Рівень впровадження (створення, модернізації, вдосконалення) місцевих автоматизованих систем централізованого оповіщення населення, %
19		Індекс якості повітря	Індикатор 11.5.1. Обсяг викидів у атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами викидів, % до рівня 2015 року Індикатор 11.5.2. Кількість міст, у яких середньорічні концентрації основних забруднюючих речовин в атмосферному повітрі перевищують середньодобові гранично допустимі концентрації, одиниць
20	Ціль 12. Відповідальне споживання та виробництво	Кількість підприємств на території ОТГ, що використовують небезпечні хімічні речовини і в яких запроваджено системи управління хімічними речовинами згідно з міжнародними стандартами, од.	Індикатор 12.3.1. Частка підприємств, у яких запроваджено системи управління хімічними речовинами згідно з міжнародними стандартами, у загальній сукупності підприємств, що

			використовують небезпечні хімічні речовини, %
21		Наявність несанкціонованих сміттєзвалищ в зоні впливу населеного пункту	Індикатор 12.4.1. Обсяг утворених відходів усіх видів економічної діяльності на одиницю ВВП, кг на 1000 дол. США за ПКС 2011 року Індикатор 12.4.2. Частка спалених та утилізованих відходів у загальному обсязі утворених відходів, %
22	Ціль 15. Захист та відновлення екосистем суші	Екологічний статус масивів поверхневих вод	Методика віднесення масиву поверхневих вод до одного з класів екологічного та хімічного станів масиву поверхневих вод, а також віднесення штучного або істотно зміненого масиву поверхневих вод до одного з класів екологічного потенціалу штучного або істотно зміненого масиву поверхневих вод, затверджена Наказом Міністерства екології та природних ресурсів України 14 січня 2019 року № 5
23		Площа земель під природною рослинністю, га	Індикатор 15.1.2. Частка площі територій та об’єктів природно-заповідного фонду в загальній території країни, % Індикатор 15.2.1. Лісистість території країни, % Індикатор 15.3.6. Частка площі сільськогосподарських угідь екстенсивного використання (сіножатей, пасовищ), у загальній території країни, %

Показник «Частка витрат населення у загальних видатках на охорону здоров'я, %» характеризує рівень та інтенсивність фінансування державою системи охорони здоров'я. Він виражає ступінь пріоритетності розвитку цієї сфери у державній політиці й рівень орієнтації на забезпечення здоров'я нації. За умови збільшення індикатора з'являються можливості щодо зростання рівня розвитку системи охорони здоров'я, що, відповідно, позитивно впливає на рівень соціальної безпеки. Завданням цього індикатора є збільшення фінансування охорони здоров'я і набір працівників та покращення розвитку, професійної підготовки й утримання медичних кадрів [4].

Розв'язана рф повномасштабна війна завдала значної шкоди системі охорони здоров'я України: руйнування медичної інфраструктури, неможливість дотримання норм профілактики та лікування, брак медичних кадрів в деяких регіонах та порушення логістичних зв'язків, що перешкоджає вчасному та повному забезпеченню населення засобами медичного призначення [5]. З огляду на те, що попит на медичні послуги суттєво змінився в різних регіонах унаслідок переміщення значної частини громадян усередині країни та за її межі, загострилися диспропорції ресурсного забезпечення галузі охорони здоров'я.

В Україні до повномасштабного вторгнення кожна друга гривня у сфері здоров'я надходила з кишені пацієнта. У воєнний же час ситуація ускладнилася, особливо через те, що зростає рівень бідності, зростають ціни тому, що потреби стали більшими, а також через порушення функціонування системи охорони здоров'я. Якщо порівнювати з іншими країнами й тим, скільки людей платить за медичну допомогу, то у 2020 році, за даними ВООЗ [6] в Україні цей показник становив 48%, в країнах-кандидатах на вступ до ЄС – 31%, а в країнах Європейського Союзу – 19%.

Освіта є важливим інструментом для досягнення сталого розвитку. Люди у всьому світі визнають, що сучасні тенденції економічного розвитку не є сталими і що громадськість, освіта та навчання є ключовими для руху суспільства до сталого розвитку.

У національній доповіді «Цілі Сталого Розвитку: Україна» [7] було надано бачення орієнтирів досягнення Україною ЦСР, у тому числі, щодо якісної освіти. У доповіді підкреслювалося, що забезпечення якісної освіти та рівного доступу до неї впродовж усього життя поєднує декілька важливих векторів розвитку освіти – якість, справедливість, доступність, залучення та всебічне заохочення.

Війна з росією на певний час поставила освіту в Україні під загрозу і поставила під сумнів досягнення Цілей сталого розвитку. Як зазначають провідні експерти, вплив війни на освіту породжує низку гуманітарних і соціальних проблем: руйнування закладів освіти, депортація та вимушене переселення дітей, використання закладів освіти для військових цілей тощо [8, 9]. Доведено, ведення військових дій на якійсь певній території унеможливлює на ній освітній процес у закладах освіти, а військові дії завжди погіршують якість освіти в країні.

Війна не зупинила освітній процес, однак його учасники змушені адаптуватися до нових умов, забезпечуючи доступ до освіти, впроваджуючи нові формати навчання, долаючи перешкоди на шляху до якісної освіти, як складової сталого розвитку.

Одним із найважливіших природних ресурсів без якого неможлива життєдіяльність людини є питна вода. Від її якості залежить здоров’я як окремого громадянина, так і цілої нації. Саме тому питання безпеки та якості питної води є актуальним на рівні кожної адміністративної одиниці та держави в цілому (ЦСР 6 «Чиста вода та належні санітарні умови»).

Вплив війни на якість води у першу чергу зумовлений забрудненням водних ресурсів, особливо в районах, де ведуться бойові дії. Це забруднення може мати довгострокові наслідки для здоров’я людей та стану екосистеми. В таких умовах відсутність своєчасного контролю та відповідного реагування може призвести до серйозних проблем зі здоров’ям населення та екологічних криз. Саме тому інформованість населення та відповідних служб що до

поточної ситуації з якістю питної води є однією з найважливіших задач сьогодення.

До війни в Україні центральним водопостачанням було забезпечено понад 88% міст і майже 22% сіл [10], тоді як централізоване водовідведення мало майже 75% міст і лише 5% сіл. Станом на 2024 рік, 80% питної води отримується з поверхневих джерел і лише 20% – з надр. Тому однією з першочергових задач є спрямування зусиль на забезпечення належного рівня обслуговування населення, розвиток ефективних систем управління водними ресурсами та створення стійких механізмів фінансування комунальних послуг у сфері водопостачання та водовідведення.

Забезпечення адекватного захисту населення і територій у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій, забезпечення гарантованого рівня безпеки особистості, суспільства і держави є одним з найважливіших завдань державної політики у сфері цивільного захисту. Питання впровадження місцевих автоматизованих систем централізованого оповіщення населення стають все більш важливими в складних умовах сучасності, де надзвичайні ситуації та загрози можуть виникнути в будь-який момент.

Згідно з планом заходів щодо реалізації Концепції розвитку та технічної модернізації системи централізованого оповіщення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій [11], затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 11 липня 2018 року №488-р, усі громади до грудня 2024 року повинні провести реконструкцію та впровадження в експлуатацію місцевих автоматизованих систем централізованого оповіщення. Питання наявності автоматизованих систем оповіщення населення про небезпеку не втрачає актуальності від початку великої війни. Зважаючи на затяжний характер воєнних дій, встановленням централізованого оповіщення переймаються не тільки міста обласного значення, а й селищні та сільські громади.

Індекс якості повітря (AQI) використовується державними органами для інформування громадськості про те, наскільки забрудненим є повітря в даний

час або наскільки забрудненим воно стане. Ризики для здоров'я населення зростають із зростанням цього індекса [12]. Різні країни мають власні показники якості повітря, що відповідають різним національним стандартам якості повітря.

Індекс якості повітря в Україні – це «показник, що використовується в рамках проведення моніторингу атмосферного повітря для відображення інформації про комплексний вплив рівнів основних забруднюючих речовин на здоров'я населення в адаптованому для користувача форматі» [13]. Цей показник був офіційно запроваджений у 2024 році у контексті імплементації в Україні європейських норм щодо якості повітря та реалізації Закону України від 20 березня 2023 року № 2973 стосовно реформи системи моніторингу довкілля [14]. Наразі Міндовкілля працює над підготовкою підходів та критеріїв для його впровадження.

Слід зазначити, що в Україні паралельно з державною діє також громадська система моніторингу. Громадська система моніторингу допомагає державній більшою розгалуженістю, особливо в малих містах і селищах. За історію спостережень в Україні було встановлено 1430 станцій, однак н кінець 2022 року активними залишалися лише понад 580 точок по всій країні. Громадські системи моніторингу дуже сильно постраждали, тому що вони активно останні роки розвивалися саме на сході й півдні України, де розташовані промислові міста, а також на Київщині. На Донеччині, за словами експертів програми «Чисте повітря для України», було втрачено 90% усіх станцій, на Харківщині – 50–65% [15].

Тим не менше, українці мають доступ до дедалі більшої кількості мереж і застосунків з інформацією про індекс якості повітря та рівень його забруднення– серед них SaveEcoBot, EcoCity, AccuWeather, Waqi.info та інші. Розвиток таких мереж та вільний доступ громадськості до інформації про забруднення повітря в режимі реального часу дало підстави до включення цього показника для проведення комплексної оцінки об'єднаної

територіальної громади як такого, що дозволяє характеризувати якість атмосферного повітря в режимі реального часу.

Накопичення значної кількості відходів, що утворились внаслідок військового конфлікту в Україні, спричинило пошук дієвих шляхів їх утилізації. Обсяг відходів руйнації через активні воєнні дії, у загальній кількості відходів, які утворюються нині на території нашої держави, за даними Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів уже прирівнюють до обсягів побутових відходів, які утворюються в країні за рік (10-12 млн.т) [16, 17].

Експерти Всеукраїнської екологічної ліги наголошують, що відходи руйнації, які утворилися від обстрілів та бомбардувань, від влучань ракет і дронів-камікадзе, відрізняються від будівельних відходів мирного часу, а тому потребують нових підходів щодо їх переробки чи утилізації. Поводження з відходами війни потребує також вдосконалення нормативно-правової бази.

На теперішній час основним нормативно-правовим актом, що регулює відносини в сфері управління відходами від руйнувань, є постанова Кабінету Міністрів України від 27.09.2022 № 1073 «Про затвердження Порядку поводження з відходами, що утворились у зв’язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведенням робіт з ліквідації їх наслідків» [18]. Крім цього, зважаючи на невідкладність проблеми, урядом було прийнято також такі акти, як Порядок виконання невідкладних робіт щодо ліквідації наслідків збройної агресії російської федерації, пов’язаних із пошкодженням будівель та споруд; Порядок виконання робіт з демонтажу об’єктів, пошкоджених або зруйнованих внаслідок надзвичайних ситуацій, воєнних дій або терористичних актів; Порядок поводження з відходами, що утворились у зв’язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведенням робіт з ліквідації їх наслідків [19-21].

У той же час, все такою ж гострою залишається проблема зменшення обсягів утворення побутових відходів і збільшення обсягів їх переробки та повторного використання.

Доведено, що неконтрольоване утворення сміттєзвалищ є індикатором еколого небезпечних локальних джерел забруднення навколишнього середовища. «Вибір раціональної схеми розташування, типів і розрахунок необхідної кількості контейнерів для збирання відходів як вторинної сировини» − цей показник, як індикатор сталого розвитку сільських територій, відображає ефективність впровадження системи роздільного сміття (п’ять технологічних схем), упередження утворення локальних джерел забруднення і засмічення прилеглих територій (ґрунтового покриву, водних джерел, атмосферного повітря).

Згідно з Національною стратегією та Національним планом управління відходами, ОТГ має розроблювати національний план, узгоджений з Національним планом управління відходами, а це вимагатиме як фінансового, так і експертного ресурсу обласних державних адміністрацій [22]. З метою вдосконалення системи санітарного очищення ОТГ можна запропонувати такі кроки:

- запроваджувати систему роздільного сміття із створенням пункту збору вторинної сировини, а саме паперу, поліетиленових пляшок і інших полімерів, скла;

- з метою запобігання надходження на сміттєзвалища відходів І-ІІІ класів небезпеки на місця видалення відходів пропонується створення стаціонарних або мобільних пунктів прийому небезпечних відходів від населення, а саме, відпрацьовані акумулятори, масла та шини приватного та фермерського автотранспорту, відпрацьовані люмінесцентні лампи та прилади що містять ртуть з подальшим перевезенням їх до спеціалізованих організацій, які мають ліцензію на право поводження з небезпечними відходами.

Враховуючи прогноз щодо обсягів зростання утворення відходів, наявність пунктів збору і приймання вторинної сировини дасть можливість

суттєво зменшити захоронення відходів на сміттєзвалищах і таким чином знизити антропогенне навантаження.

Підвищення рівня екологічної свідомості і обізнаності населення щодо сортування сміття в спеціальних місцях їх утворення. Екологічне просвітництво і заходи із заохочення місцевого населення до сортування побутових відходів поліпшить стан території досліджуваного населеного пункту, прилеглих територій, що спрятиме оздоровленню довкілля.

Реальна інтенсифікація та екологізація агропромислового комплексу України неможливі без оптимізації співвідношення земельних угідь, як основи їхньої охорони й відновлення. Можна вважати оптимальним, коли відношення нестабільних факторів (рілля, сади) до стабільних (природні кормові угіддя, ліси, лісосмуги) не перевищує одиниці. Як підкреслюється у Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна» (2017 р.), земельна політика в Україні має бути виваженою та раціональною. Нагальною потребою є запровадження таких сталих практик землекористування, за яких ґрунти не виснажуються й не забруднюються, а з іншого боку, за яких одночасно відновлюються деградовані та еродовані землі.

Враховуючи, що більшість воєнних дій, відбувалися в зоні поширення найродючіших ґрунтів України і Європи, можна передбачити, що вплив забруднення й наслідки від ерозії на сільське господарство буде дуже значним і вірогідно, більш значущим, ніж вплив на дику природу [23]. Лісові пожежі, спричинені обстрілами, знищують унікальні екосистеми, а забруднення водних об’єктів ставить під загрозу функціонування водних екосистем. Постраждала також земля: рух важкої техніки, будівництво фортифікаційних споруд та бойові дії безпосередньо ушкоджують ґрунтовий покрив, що призводить до деградації рослинного покриву та посилює вітрову та водну ерозію; від токсичних хімікатів і вибухових речовин деградують ґрунти, що ускладнює ведення сільського господарства. Відбувається забруднення ґрунтів паливно-мастильними матеріалами та іншими нафтопродуктами, порушуються біохімічні та мікробіологічні процеси [24].

Експерти з “Української природоохоронної групи – UNCG” навіть запропонували створити “червоні зони” на територіях, які зазнали забруднення від вибухів боєприпасів. Це дозволить виконати вимоги законодавства України щодо консервації земель та запобіганню поширення процесів опустелювання, а також дотримання Європейської стратегії захисту біорізноманіття до 2030 року (виведення з обробітку 30 % всіх сільськогосподарських земель) [25].

У той же час, є імовірність, що у перші роки по закінченню активних воєнних дій і порушень ґрунтів, відбуватимуться поступові процеси самовідновлення природної лучної рослинності із домінуванням тих видів, які є найстійкішими до видів деградації мілітарного типу і добре пристосованими до ґрунтово-кліматичних умов певних територій.

Важливість відновлення природної рослинності підкреслено і серед рекомендацій Всесвітнього фонду дикої природи щодо відновлення довкілля України [26], особливо в частині, що стосується засадження великих штучних лісів. Але через виклики, пов’язані зі змінами клімату, лісники мають впроваджувати технології, що підвищують адаптацію лісу і сприяють збереженню суцільного лісового покриву. Природоорієнтованими рішеннями, за визначенням Міжнародного об'єднання зі збереження природи, є ті, що спрямовані на захист, ефективний менеджмент і відновлення природних екосистем, ефективно і гнучко відповідають на суспільні виклики, та створюють переваги для людей та для біорізноманіття.

РОЗДІЛ 2. ОСНОВНІ ПОКАЗНИКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ БУЧАНСЬКОЇ МІСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ У 2023-2024 РОКАХ

Основна робота органів місцевого самоврядування, ураховуючи виклики сьогодення, протягом 2023-2024 років була спрямована на максимальну мобілізацію ресурсів з метою забезпечення стабільного функціонування соціальної і критичної інфраструктури громади в умовах воєнного періоду, у тому числі за рахунок реалізації комплексу заходів щодо підтримки бізнесу, стимулювання залучення інвестицій; забезпечення оборони регіону від можливої ескалації воєнних дій та безпеки для жителів громади і внутрішньо переміщених осіб; продовження робіт з відновлення пошкодженої соціальної інфраструктури; підвищення рівня соціального захисту населення, у тому числі осіб, постраждалих внаслідок військової агресії російської федерації; надання якісних освітніх, медичних, житлово-комунальних послуг; підвищення доходів населення.

Основним інструментом реалізації завдань соціально-економічного розвитку у 2023-2024 років було виконання заходів місцевих комплексних та цільових програм. Фінансування пріоритетних напрямів, у тому числі через місцеві цільові програми, здійснювалось з урахуванням необхідності проведення робіт з відновлення зруйнованої та пошкодженої інфраструктури, виконання заходів із підготовки і ведення національного спротиву, створення безпечних умов для життєдіяльності мешканців громади, виходячи з реальних можливостей місцевого бюджету, а також виділених фінансових ресурсів державного та обласного бюджетів, приватних інвестицій та технічної допомоги міжнародних організацій. Забезпечення виконання завдань та заходів соціально-економічного розвитку здійснювалось шляхом мобілізації зусиль та проведення спільної роботи Бучанської міської ради, Київської обласної ради разом з органами виконавчої влади Київської військової

адміністрації, у співпраці з громадянами, юридичними особами та їх об'єднаннями, що забезпечить ефективне використання всіх наявних і залучених в громаду ресурсів.

Демографічна ситуація, людський капітал.

Враховуючи відсутність офіційних статистичних показників по кількості населення громади за 2022-2023 роки внаслідок призупинення оприлюднення статистичної інформації через дію Закону України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни», тому відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 07.02.2022 2 року № 265 «Деякі питання декларування та реєстрації місця проживання та ведення реєстрів територіальних громад» в громаді з 2021 року ведеться реєстр Бучанської міської територіальної громади. Станом на 15.12.2023 року в громаді зареєстровано 55281 особа (чоловіків – 19078 осіб, жінок 25870 осіб), в тому числі дітей віком до 14 років 7562 особи та 14-18 років 2771 особи, що складає 94,38 % від офіційного показника чисельності населення Головного управління статистики в Київській області на 01.01.2022 року. На 01.12.2023 року в Управлінні соціальної політики Бучанської міської ради на території громади зареєстровано 9 965 внутрішньо переміщених осіб, з них чоловіків 4181 особи та жінки 5784 особи, в тому числі дітей до 18 років 2262 особи, осіб працездатного віку 4643 особи, пенсіонерів 2201 особи. Підсумовуючи вищезазначене загальна чисельність населення, враховуючи дані реєстру громади та кількості ВПО, на 01.12.2023 року слала 65 246 осіб (чоловіків 23 259 осіб, жінок 31654 особи).

Безпека життєдіяльності та цивільний захист.

Пріоритетним напрямком соціально-економічного розвитку Бучанської міської територіальної громади у 2023 році є створення умов для безпечної життєдіяльності населення, здійснення заходів цивільного захисту, забезпечення оборони, громадської безпеки та запобігання надзвичайним ситуаціям внаслідок збройної агресії. На території Бучанської громади створено місцеву автоматизовану систему централізованого оповіщення

(МАСЦО), щоб забезпечити оповіщення населення у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайної ситуації. Вона включає в 7% 19% 59% 15% Дошкільний вік Шкільний вік Працездатне населення Пенсійний вік м. Буча с. Блиставиця с. Гаврилівка с. Здвижівка с. Луб'янка с. Мироцьке смт. Бабинці смт. Ворзель 4 себе автоматизоване робоче місце та 35 пристроїв оповіщення: 28 сирен електропневматичних СЕП-4-24 та 7 блоків оповіщення БО-FM-05. Апаратура оповіщення встановлена в усіх населених пунктах громади, а саме: Буча – 19 пристроїв (7 сигнально-гучномовних пристроїв та 12 сирен), Ворзель – 4 сирени, Бабинці – 1 сирена, Гаврилівка – 2 сирени та по одній електропневматичній сирені в селах Блиставиця, Луб’янка, Буда-Бабинецька, Здвижівка, Тарасівщина, Мироцьке, Синяк, Раківка, Вороньківка, Червоне.

На території Бучанської міської територіальної громади налічується 102 споруди цивільного захисту. На обліку в Бучанській міській раді перебуває 16 захисних споруд цивільного захисту (2 сховища та 14 ПРУ). З них 14 комунальної форми власності. За рахунок допомоги благодійного фонду АКТЕД повністю укомплектовано 4 протирадіаційні укриття засобами пожежогасіння, місцями для сидіння, шанцевим інструментом, ліхтарями та аптечками.

На території Бучанської міської територіальної громади розгорнуто 18 стаціонарних пунктів незламності, організованих Бучанською міською радою. Для належного забезпечення публічної безпеки і порядку збільшено кількість патрулів на території всіх населених пунктів громади у вечірній і нічний час, а також залучено для спільного патрулювання з працівниками поліції особовий склад ДФТГ №1.

В рамках реалізації Меморандуму про співпрацю та партнерство між Головним управлінням Національної поліції у Київській області та Бучанською міською територіальною громадою затверджено програму «Поліцейський офіцер громади» на 2021-2023 роки (рішення Бучанської міської ради від 28.01.2021 № 411-7-VIII). Виконують обов’язки 2 поліцейські офіцери громади.

Відновлення інфраструктури та житлове будівництво.

За даними державної електронної системи обліку руйнувань, статусу 8 відновлення інфраструктури України, на території Бучанської міської територіальної громади пошкоджено 2985 об'єктів, прямі збитки складають 7910,46 млн. грн.

Станом на 01.12.2023 року в цілому по громаді, за участі міської ради 9 повністю або частково вдалося відновити понад 2099 об'єктів, з яких: 223 - житлові будинки (багатоповерхові); 1516 - житлові будинки (приватні садиби); 96 - об'єкти соціальної інфраструктури; 116 - об'єктів критичної інфраструктури.

З метою виконання пріоритетних завдань з відновлення житлових будинків 11 для створення умов повернення громадян у свої домівки, ліквідації наслідків бойових дій в населених пунктах Бучанської міської територіальної громади в рамках місцевої цільової програми «Цільова програма захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру Бучанської міської територіальної громади на 2021-2023 роки» у 2023 року було профінансовано з місцевого бюджету поточний ремонт житлового будинку в м. Буча, вул. Б.Гмирі, 11/6 на суму 101,9 тис. грн.

В громаді працює Комісія з розгляду заяв щодо виплати компенсацій на проведення ремонтів за державною програмою «еВідновлення» через Портал ДІЯ. Станом на 01.12.2023р. зареєстровано 1437 заяв на компенсацію. Більше 1320 заяв громадян про виплату компенсації вже опрацьовані комісією. Комісією, через Портал ДІЯ прийнято 1140 рішень. Призначено виплату громадянам компенсацій на загальну суму 99,788 млн грн. Це понад 89% від загальної кількості поданих заяв.

Розвиток дорожнього господарства.

Комунальним підприємством КП «Бучасервіс» у 2023 році проводилося лише аварійне відновлення та/або експлуатаційне утримання автомобільних доріг комунальної власності, на загальну суму 19 507,624 тис. грн.

Протягом літньо-весняного періоду надавались послуги прибирання вулиць та тротуарів Бучанської міської територіальної громади від пилу, піску та сміття механізованим способом. Протягом осінньо-зимового періоду надавались послуги з прибирання снігу та посипання протиожиледними матеріалами доріг та тротуарів Бучанської міської територіальної громади

Якісна освіта для всіх

Протягом 2023 року виконавчими органами Бучанської міської ради вживались заходи щодо забезпечення стабільного функціонування закладів освіти та науки в умовах воєнного стану у межах місцевої програми «Програма розвитку та функціонування системи освіти Бучанської міської територіальної громади». 1.5.1 Дошкільна освіта Мережа закладів дошкільної освіти (далі – ЗДО) налічує усього 26 закладів усіх форм власності, які відвідує 2428 дітей, з них: - 17 закладів комунальної форми власності (13 – ЗДО комбінованого типу, 2 – ЗДО загального типу; 2 - дошкільні підрозділи у складі ЗЗСО) - 2334 вихованця, що на 6,5 % менше у порівнянні з відповідним періодом 2022 року; - 9 закладів приватної форми власності – 183 вихованці, що на 2,8 % менше у порівнянні з відповідним періодом 2022 року; За фактичною мережею ЗДО комунальної власності організовано роботу 174 груп, з них 117 груп у комунальних ЗДО. У тому числі: групи раннього віку – 18 (20), молодших груп – 26 (33), середніх груп – 29 (36), старших груп – 34 (42). З них: 21 логопедичних груп, 2 тифлогрупи, 30 інклюзивних груп, 10 груп короткотривалого перебування. Відстежується позитивна динаміка у збільшенні кількості груп для дітей з особливими освітніми потребами. В усіх закладах освіти проведено поточні ремонти навчальних та ігрових приміщень, спортивних та ігрових майданчиків, групових приміщень та кабінетів. Для поновлення матеріально-технічної бази в навчальні заклади, було придбано канцелярські приладдя, миючі та дезінфікуючі засоби, господарський інвентар, посуд, кухонне обладнання, медикаменти для поповнення аптечок В закладах дошкільної освіти організовано безкоштовне харчування дітей, в т.ч. дітей-сиріт; дітей, позбавлених батьківського піклування; осіб з інвалілністю

(у ЗДО); дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку; дітей з особливими освітніми потребами, які навчаються інклюзивних групах; дітей, із сімей, які отримують допомогу відповідо до Закону України, дітей із числа внутрішньо переміщіних осіб та інші. Було оплочено виготовлення проєктно-кошторисної документії по енергозбереженню приміщень.

Загальна середня освіта

Мережа закладів загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО) територіальної громади складається з 17 ЗЗСО усіх форм власності у яких навчається 9391 учень (що на 14,3% менше ніж у відповідному періоді 2022 року) у 425 класах, з них: - 16 ЗЗСО комунальної форми власності (5 ліцеїв, 4 гімназії, 1 загальноосвітня школа І-ІІІ ступеня (ЗОШ); 3 заклади загальної середньої освіти І–ІІІ ступеня (ЗЗСО); 1 опорний заклад загальної середньої освіти (ОЗЗСО) до складу якого входить 1 філія; 1 початкова школа) - 386 класів - 4 заклади освіти – приватної форми власності (1 ліцей; 2 об'єднання; 1 загальноосвітній навчальний заклад І–ІІІ ступенів) - 39 класів. У ЗЗСО комунальної форми власності організовано роботу 43 груп подовженого дня, які відвідують 1290 учнів за рахунок місцевого бюджету. У 6-ти ЗЗСО – Бучанських ЗОШ №1, ліцеях №4, № 5, № 9, Ворзельському ОЗЗСО № 10 та Бабинецькому ЗЗСО № 13 - заняття проводяться у дві зміни. Кількість учнів, що навчаються у другу зміну – 141 учні, у 56 класах. Створено умови для здобуття громадянами базової та повної загальної середньої освіти за очною (онлайн/офлайн) та індивідуальною формами навчання.

У 11 ЗЗСО обладнано комп'ютерні класи. В 10 ЗЗСО обладнано 41 класних кімнат та навчальних кабінетів сучасними інтерактивними дошками. У ЗЗСО облаштовано 223 класи із засобами візуалізації (проєктор, телевізор). Оновлено навчальні кабінети: біології – 8 (гімназія № 2, ліцей № 3, ліцей № 5, ЗЗСО № 8, ліцей № 9, ОЗЗСО № 10, ЗЗСО № 13, ліцей № 15), географії – 3 (ЗЗСО № 8, ліцей № 9), математики – 5 (ЗЗСО № 8, ліцей № 9, ОЗЗСО № 10, ліцей № 15, ЗЗСО № 13), фізики та астрономі – 7 (ліцей № 3, ліцей № 5, ліцей

№ 9, гімназія № 12, ЗЗСО № 13, ліцей № 15), хімії – 3 (ліцей № 9, ЗЗСО № 13, ліцей № 15). На балансі 7-х ЗЗСО (ліцею № 3, ліцею № 4, ліцею № 5, ЗЗСО № 8, ОЗЗСО № 10, ЗЗСО № 13 та ліцею № 15) перебуває 7 шкільних автобусів.

Інклюзивна освіта

У закладах освіти налічується 400 дітей з особливими освітніми потребами (ОПП), з них дошкільного віку – 262 дітей: у місті Буча – 211 дітей, у сел. Ворзель – 20 дітей, у сільській місцевості – 31 дитина. 21 Організовано інклюзивне навчання для 93 дітей у 64 класах з інклюзивним навчанням: у м. Буча – 58 дітей у 36 класах, у селищах – 16 дітей у 14 класах, у сільській місцевості – 42 дитини у 22 класах. Інклюзивним вихованням у ЗДО охоплено 69 дітей у 29 інклюзивних групах: у м. Буча – 53 дитини у 21 групі, у селищах – 6 дітей у 2 групах, у сільській місцевості – 10 дітей, у 6 групах. Для організації освітнього процесу з цими дітьми розширено кадровий склад закладів освіти. У 15 ЗЗСО до штатного розпису введено 65 ставок асистента вчителя: у м. Буча введено 29 ставок, у селищах 11 ставок, у сільській місцевості – 25 ставок. У 11 ЗДО уведено 30 ставок асистента вихователя: у м. Буча введено 23 ставки, у селищах - 2 ставки, у сільській місцевості - 5. У ЗЗСО проведено 91 година корекційно-розвиткових послуг, використано – 103 тис. 704 грн. У ЗДО проведено 69 годин корекційно-розвиткових послуг, використано – 36 тис. 143 грн.

Продовжує діяти Бучанський міський інклюзивно-ресурсний центр (далі – ІРЦ).В ІРЦ затверджено 12 штатних одиниць, з них 10,5 педагогічних працівників та 1,5 працівників малого обслуговуючого персоналу. Штат ІРЦ укомплектовано педагогічними працівниками: фахівці (консультанти) практичні психологи (2), вчителі-дефектологи (олігофренопедагоги) (2), вчитель-реабілітолог (1), вчителілогопеди (2).

Позашкільна освіта.

У системі освіти Бучанської міської територільної громади функціонує заклад позашкільної освіти (далі – ЗПО) – Бучанський центр позашкільної роботи (далі – БЦПР). Гуртки БЦПР працюють за 7-ма напрямами

позашкільної освіти: художньоестетичний, туристсько-краєзнавчий, науково-технічний, соціальнореабілітаційний, фізкультурно-спортивний, гуманітарний, дослідницькоекспериментальний, що включають в себе 51 гурток, 68 груп, які відвідують 940 вихованець. Важливим напрямом діяльності закладу є охоплення позашкільною освітою 155 дітей пільгових категорій: із багатодітних сімей – 97; з особливими освітніми потребами – 3, внутрішньо-переміщених осіб – 38; дітей учасників АТО – 17.

Розвиток медичної галузі

З метою забезпечення стабільного функціонування закладів охорони здоров'я Бучанської міської територіальної громади в умовах воєнного стану виконавчими органами Бучанської міської ради вживались заходи для забезпечення доступних, якісних медичних послуг, створення сприятливих умов для раціонального використання бюджетних коштів та умов праці для медичних працівників.

На 2023 рік між Національною службою здоров'я України та Комунальним некомерційним підприємством «Бучанський центр первинної медико-санітарної допомоги» Бучанської міської ради було укладено договори про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій.

З метою покращення якості охорони здоров'я, доступу до медичних послуг, надання безплатних лікарських препаратів, психологічної підтримки населення, консультації вузькопрофільних спеціалістів, отримання медичного обладнання та транспорту протягом року були підписані меморандуми про співпрацю з Асоціацією Medicos del Mundo (психологічна підтримка населення – 850 консультацій), представництвом міжнародного Червоного хреста в Україні (амбулаторна допомога – 3 444 консультацій), Інститут ПАГ НАМН України" (високоспеціалізована медична допомога – 64 консультацій), Національна академія медичних наук України (високоспеціалізована медична допомога – 975 консультацій), Мобільна медична амбулаторія «Ізраїльська медична місія в Україні» (50 консультацій), Комунальне некомерційне

підприємство «Київський міський пологовий будинок №2» Виконавчого органу Київської міської ради (консультування – 146).

У 2023 році реалізовано проєкт будівництва побутового корпусу для Бучанської підстанції екстреної медичної допомоги. Реалізація цього проєкту створила комфортні умови для 7 бригад екстреної медичної допомоги, які цілодобово надають допомогу як Бучанській, так і сусіднім громадам.

Соціальний захист населення

Протягом 2023 року вжиті заходи щодо забезпечення соціального захисту малозабезпечених та соціально незахищених громадян, у тому числі внутрішньо переміщених осіб, в умовах воєнного стану. З метою соціального захисту та соціальної підтримки населення територіальної громади у тому числі ВПО, за 9 місяців 2023 року виконані заходи місцевою програми «З турботою про кожного».

З метою забезпечення тимчасовим житлом громадян, в рамках місцевої цільової програми «Забезпечення тимчасовим житлом громадян, які втратили житло внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією російської федерації» на 2022-2024 рр.» протягом 9 місяців 2023 року за рахунок місцевого бюджету були профінансовані відповідні заходи.

Протягом 2023 року вживались заходи із підвищення якості соціального обслуговування осіб похилого віку та із інвалідністю, дітей з інвалідністю територіальними центрами соціального обслуговування (надання соціальних послуг), організації надання соціальних послуг пільговим категоріям громадян в територіальних громадах. Управління соціальної політики продовжує облік та надання грошової допомоги внутрішньо переміщеним особам, яких станом на 01.12.2023 року зареєстровано в громаді 9965 осіб, а також контроль за проведенням соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам за місцем їх фактичного проживання чи перебування.

Підтримка дітей та сім`ї

З метою створення умов для забезпечення належного соціального захисту дітей та сімей Бучанської міської територіальної громади, в тому числі ВПО, за 9 місяців 2023 року в рамках місцевої програми «Комплексна програма підтримки сім'ї та забезпечення прав дітей «Назустріч дітям» на 2024 - 2024 рр.» було виконані наступні заходи: закуплено подарункових карток (сертифікатів), побутової техніки для відзначення сімей БМТГ до дня міста, сіл, селищ на суму 274,2 тис.грн; послуги з перевезення дітей на оздоровлення та відпочинок – 160 дітей на суму 600,96 тис.грн.

Розвиток фізичної культури та спорту.

Триває відновлення спортивної інфраструктури нашої громади. Пріоритетним завданням сьогодення є психологічне відновлення дітей, молоді та дорослого населення через заняття фізичною культурою та спортом. Організація та проведення заходів різного рівня з різних видів спорту, підтримка аматорського та дитячого спорту, співпраця зі клубами й громадськими організаціями сфери фізичної культури та спорту й оздоровлення реалізовується відповідно до місцевої програми «Місцева програма розвитку фізичної культури і спорту у Бучанській міській територіальній громаді на 2021-2023 роки» дотримуючись Порядку проведення масових заходів на території Київської області в умовах правового режиму воєнного стану, відповідно Протоколу оперативного штабу Ради оборони Київської області № 145 від 07.07.2022 р. Бучанська міська територіальна громада на даний час охоплює понад 24 олімпійських та неолімпійських видів спорту, відновлюють свою діяльність приватні спортивні клуби, громадські організації, Бучанська ДЮСШ, позашкільні гуртки сфери фізичної культури та спорту комунальної та приватної власності. Бучанська МТГ налічує 102 об'єкти спортивної інфраструктури комунальної та приватної власності. Динаміка розвитку сфери спорту та фізичної культури відслідковується у постійному збільшенні дітей, молоді, та старшої вікової групи населення, що залученні до регулярних занять оздоровчим спортом, які

пережили окупацію та повертаються із закордону. У 2023 році в м. Буча відкрито спортивний клуб «EnerGym» та фітнес клуб «Sport Life». Створено нові робочі місця для персоналу сфери спорту, збільшено кількість населення, що займається спортом, оздоровчими заняттями з видів спорту, розширення мережі спортивних закладів у громаді.

РОЗДІЛ 3. ЗАСТОСУВАННЯ ДОДАТКОВИХ ІНДИКАТОРІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ДЛЯ КОМПЛЕКСНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ТЕРИТОРІЇ ГРОМАД КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ З УРАХУВАННЯМ ПРИНЦИПІВ ЗЕЛЕНОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Зелена відбудова та трансформація міст передбачає врахування наслідків зміни клімату та адаптацію до цих змін, потреби в якнайшвидший відмові від викопного палива (нафти, газу і вугілля) та інвестицій у них, досягнення цілей кліматичної нейтральності та редизайну міських просторів для створення експериментальних та інноваційних екосистем і локальних міських економік замкнутого циклу, дотримання найвищих стандартів енергоефективності. Така стратегія відбудови міст може забезпечити практичне втілення загального принципу build back better and greener (відбудувати краще та екологічніше, ніж було).

Наскрізними засадами зеленої відбудови та трансформації міст мають бути:

- будівництво екологічно дружніх, кліматично стійких, енергоефективних будівель, об’єктів та територій;
- максимальне використання можливостей для забезпечення енергопотреб міст на основі ВДЕ;
- стратегія «нульового забруднення», у тому числі, максимальне очищення від наслідків російського вторгнення міст і територій після завершення війни;
- створення робочих місць на зелених об’єктах;
- докорінна зміна свідомості жителів міст щодо зеленого способу життя.

Бучанська територіальна громада була утворена 25 вересня 2018 року шляхом приєднання до міста Буча трьох сільських рад – Блиставицької, Гаврилівської та Луб’янської, а у 2020 році територія громади розширилась до 14 населених пунктів. Загальна площа громади становить 262,05 км², а загальна чисельність населення станом на початок 2022 року становила 75 282

особи, з яких 64% працездатного населення. Станом на 01.10.2023 року в громаді налічується орієнтовно 80% від кількості населення до повномасштабного вторгнення.

Бучанська громада розташована в Київській області за 25 км на захід від Києва. Третина території міста розташована в лісопарковій зоні. Зі сходу на захід центром міста Буча пролягає автошлях міжнародного значення Київ-Ковель. Через південну частину міста проходить залізниця Київ-Коростень, у місті розташована залізнична станція Буча. На території громади розташований аеропорт «Антонов».

Економічний потенціал Бучанської ОТГ складають промислові підприємства приладобудівної та деревообробної промисловості, будівельні та транспортні організації, а також суб'єкти господарювання агропромислового комплексу, сфери послуг та торгівлі. ВРП Бучанської МТГ за 2021 рік становив 4 313 232 000 гривень; загальна кількість суб'єктів господарювання, зареєстрованих на території громади, становила 9980.

На території Бучанської громади налічується 35 підприємств-експортерів, які у 2021 році експортували товарів, послуг на загальну суму 239

452 326,86 грн в 101 країну світу. Імпортні операції здійснюють 158 підприємств громади, які у 2021 році імпортували товарів, послуг на загальну суму 1 421 768 947,00 грн з 254 країн світу. З метою розвитку бізнесу у громаді функціонують КП

«Бучанська агенція регіонального розвитку» БМР, Коворкінг-центр «Портал

освіта і бізнес» та Центр підтримки підприємців «Дія. Бізнес-Буча». У громаді зареєстрований індустріальний парк «Мироцьке», а також розроблена концепція території пріоритетного розвитку «Bucha Techno Garden», площею 3433 гектара.

Освітню мережу Бучанської громади складають 17 комунальних та 11 приватних закладів дошкільної освіти, 16 комунальних та 3 приватних заклади загальної середньої освіти, Бучанський центр позашкільної роботи,

Бучанський міський інклюзивно-ресурсний центр та Вищий приватний навчальний заклад Український гуманітарний інститут.

У Бучанській громаді розвинена медична мережа, що формується з Бучанського консультативно-діагностичного центру та 13 амбулаторій міста й сіл громади. На території громади також функціонують КНП «Ірпінська центральна міська лі допомоги та КНП «Київська обласна психоневрологічна лікарня No 2» Київської обласної ради. Планова ємність медичних закладів у 2022 році склала 106 на 10 тис. населення, фактична – 54.

Мережа закладів культури Бучанської територіальної громади складається з 12 бібліотек, 12 будинків культури, 2 школи мистецтв та 3 музеї.

У Бучанській МТГ налічується 102 об'єкти спортивної інфраструктури комунальної та приватної власності, представлені понад 24 олімпійських та неолімпійських видів спорту.

На рисунку 3.1 представлено порівняльну діаграму чотирьох ключових еко-індикаторів Бучанської (зеленим кольором) та Броварської (синім кольором) громад, розраховану у відсотковому співвідношенні.

Виявлено чітку диспропорцію: Бучанська ОТГ значно випереджає Броварську за показником озеленення територій — 65% проти 35%. Проте Броварська громада демонструє вищу ефективність в охопленні населення сортуванням сміття — 55% завдяки наявності промислової інфраструктури, порівняно з 30% у Бучі. Показники енергоефективності комунального сектору в обох громадах є приблизно рівними (45% та 40%) і потребують системного покращення.»

Рисунок 3.1. – Порівняння ключових еко-індикаторів Бучанської та Броварської ОТГ.

Загальна кількість охоплення населення територіальної громади спортивними послугами за дев'ять місяців 2022 року становила близько 7300 осіб. До молодіжної політики шляхом організації та проведення молодіжних заходів на місцевому рівні залучено понад 2230 осіб нашої громади. У громаді функціонує Молодіжна рада, а також 18 організацій громадянського суспільства, що займаються місцевим розвитком, соціальною підтримкою та організацією спортивних заходів.

Запропоновано принципи для зеленої післявоєнної відбудови, які забезпечать сталий розвиток економіки та громад:

1. **Сталі та системні рішення:** Бучанська громада має орієнтуватися на сталі та системні рішення, які мають базуватися на довгостроковому баченні, що повинно стати фундаментом для майбутнього зростання та модернізації; зберігати баланс, який закладений у принципах сталого розвитку «Економіка+Довкілля+Суспільство», де дії та заходи мають мультисекторальні вигоди.

2. **Прозорість, участь громад та громадськості у прийнятті рішень**: міська влада зобов’язана забезпечити якісну участь громадськості, зокрема через участь у прийнятті рішень у вигляді громадських обговорень/слухань,

створенні робочих груп за різними напрямками (наприклад, відбудова будівель, оновлення міської інфраструктури тощо).

3. **Використання найкращих доступних технологій та практик:** будь-який проєкт (державний, муніципальний, приватний) повинен передбачати реалізацію у повному обсязі процедур оцінок впливу на довкілля та стратегічної екологічної оцінки, обов'язкове дотримання екологічних вимог та стандартів, збереження екологічного контролю у процесі дерегуляції бізнесу, ресурсоефективне виробництво та споживання в усіх галузях, надавати пріоритет природоорієнтованим рішенням, у тому числі, інфраструктурним.

4. **Стійкий та сталий розвиток міст та регіонів:** надавати перевагу проєктам, які сприяють розвитку сталої мобільності, дотримуються принципів компактності та багатофункціональності у містопланування, спонукають до переходу на «зелену» енергетику у містах, вирішують проблеми озеленення міст та містять природоорієнтовані рішення у сфері розбудови систем водопостачання та водовідведення у населених пунктах, враховують найкращі з доступних технологій, забезпечують інклюзивність публічних просторів.

5. **Декарбонізація і децентралізація енергетики:** варто націлитись на повну відмову від викопного палива, на прискорене підвищення енергоефективності, пріоритезацію децентралізованої генерації ВДЕ.

6. **Розвиток стійких та децентралізованих агропродовольчих систем:** надавати пріоритет локальним продовольчим системам, диверсифікації малих та середніх агропідприємств, фермерських господарств, їхній кооперації, виробництву та переробці за принципами циркулярної економіки (економіка замкненого циклу).

7. **Забезпечення збереження екосистем та природного багатства України:** відновлення природних територій, які постраждали внаслідок військових дій, повинно бути в пріоритеті, також пріоритетним є збереження екосистеми у зв'язку з інтенсифікацією видобутку ресурсів для відбудови,

забезпечення реалізації Стратегії з екологічної безпеки та адаптації до змін клімату.

Для виконання третього завдання була розроблена матриця порівняльної оцінки екологічних проєктів за трьома основними вимірами: екологічним, економічним та соціальним.

Аналіз показав, що найвищий інтегрований пріоритет мають проєкти з енергомодернізації комунальних установ (зокрема, встановлення сонячних панелей на лікарнях та школах). Вони забезпечують швидкий економічний ефект у вигляді 35% економії бюджету та високу соціальну стійкість під час блекаутів. Проєкти з управління відходами мають першочергове значення для Бучі з екологічного погляду, хоча є фінансово ємними та складними в окупності

В межах четвертого завдання було виявлено та класифіковано ключові проблеми й бар'єри на шляху зеленого розвитку територіальних громад.

Перша група — це фінансові бар'єри, зумовлені дефіцитом місцевих бюджетів у воєнний час та обмеженим доступом громад до прямого іноземного фінансування.

Друга група — технологічні обмеження, що включають фізичний знос мереж та гостру потребу в обладнанні для переробки відходів руйнувань.

Третя група — організаційні бар'єри, пов'язані з тривалими процедурами погоджень та дефіцитом кваліфікованих кадрів у штатах міських рад, здатних писати якісні грантові заявки для міжнародних фондів.»

Наразі основними проблеми, з якими стикається Бучанська ОТГ, є:

1. Одним з факторів, який першочергово негативно впливає на стан природно-рекреаційних та водоохоронних зон - це наслідки окупації території Бучанської громади та бойові дії, які відбувались на території громади.

2. Ще один фактор – глобальна зміна клімату.

3. Заміновані та забруднені військовими снарядами лісові угіддя, поля, водні об’єкти – це також фактор, уникнути якого не вдасться.

4. Згідно з опитуваннями жителів громади - прибережні зони річок та озер, в тому числі річки Буча, потребують очищення та благоустрою.

5. Згідно з тими ж опитуваннями стан повітря та його якість погіршується з кожним роком.

- Це зумовлено зменшенням кількості зелених насаджень, збільшенням приватних автомобілів на території громади та збільшенням транзитного навантаження на трасу М07 (Київ-Ковель), яка безпосередньо проходить через населені пункти громади.
- Також негативний вплив на якість повітря мають підприємства місцевого та національного значення. І хоча станом на 2023 рік цей вплив значно зменшився через закриття чи релокацію деяких з них, в найближчому майбутньому цей чинник зростатиме.
- відсутність реальних механізмів впливати на це (централізоване вивезення та складний механізм притягнення до індивідуальної адміністративної відповідальності).

6. Несакціоновані та стихійні побутові сміттєзвалища. На жаль, низька екологічна свідомість певної частини населення, відсутність працюючих механізмів запобігання та об’єктивні причини (військові дії) призводять до виникнення таких сміттєзвалищ.

7. Сміттєзвалище будматеріалів на заплаві річки Буча з боку Ірпінської громади.

8. Незаконний видобуток надр (торфу, піску) на території Бучанської громади.

9. Наявність Прогалин в національному екологічному та будівельному законодавстві, що дозволяє необґрунтоване видалення дерев на приватних ділянках. Також дається взнаки відсутність місцевої програми «рівноцінного заміщення зелених насаджень».

10. Неналежний стан мережі водопостачання та водовідведення, і як наслідок – проблеми з якістю питної водопровідної води.

11. Відсутність державного контролю у сфері буріння приватних свердловин призвело до забруднення захищених горизонтів поверхневими водами та каналізаційними стоками. Згідно з відповіддю Державної служби геології та надр України (реєстраційний номер Держгеонадр від 18.08.2023 № 93-ЗГ/1-23) станом на 01.09.2023 року на території Бучанського району зареєстровано всього 82 водозабірних споруди. Хоча реальна кількість свердловин значно більша.

12. Низька загальна екологічна свідомість щодо сортування відходів сприяє забрудненню територій і, як наслідок, ґрунтових вод, які живлять криниці приватних домогосподарств.

13. Застарілі очисні споруди або ж їх відсутність. У Мироцькому (Немішаєве) функціонують поля фільтрації, які вже не здатні приймати достатню кількість каналізаційних відходів.

14. Часті пожежі на торфяниках в поймі р. Буча мають серйозний негативний вплив на навколишнє середовище: повітря та ґрунтові води. Ось декілька акцентів:

- Вплив на повітря: горіння торфяників викидає в атмосферу велику кількість диму, який містить токсичні гази та частки. У тиху погоду це призводить до сильного забруднення повітря в даній локації, що має негативний вплив на здоров'я місцевих мешканців та призводить до великої кількості респіраторних та алергічних захворювань;
- Вплив на грунтові води: горіння торфяників впливає на якість та склад грунтових вод в навколишніх районах. Це може призвести до забруднення води в місцевих криницях токсинами, що матиме негативний вплив не тільки на довкілля та водні ресурси, але й на стан здоров’я місцевих мешканців.

Крім цього, був проведений об’єднаний SWOT-аналіз Бучанської та Броварської ОТГ, де проаналізовано сильні та слабкі сторони розвитку громади, а також визначені можливості та загрози для подальшого її розвитку.

Таблиця 3.1. Обєднаний SWOT-аналіз Бучанської та Броварської ОТГ

Сильні сторони	**Слабкі сторони**
1) Будівництво транспортно-логістичного хабу 2) Розвинена соціально-економічна інфраструктура 3) Наявність вільних земельних ресурсів для будівництва та залучення інвестицій 4) Наявність висококваліфікованих, амбітних молодих спеціалістів у виконавчому комітеті сільської 5) ради 6) Активна мобільність населення через наближеність 7) до Києва 8) Добротний благоустрій території громади 9) Наявність рекреаційного потенціалу, основою якого є природні ресурси 10) Наявність аграрного потенціалу	1) Незадовільний технічний стан об’єктів комунальної інфраструктури 2) Великий обсяг руйнацій житлового фонду 3) та інфраструктури через російську агресію 4) Велика площа замінованої території 5) Зниження рівня ґрунтових вод, погіршення 6) якості питної води 7) Відсутність обладнаних пляжів, парків, майданчиків для дітей, молоді, людей похилого віку 8) Нерозвинена туристична інфраструктура 9) Несистемне сортування та вивіз сміття, спостерігається засміченість території
Можливості	**Загрози**
1) Створення логістичного, енергетичного та індустріального кластера	1) Продовження воєнного стану в Україні 2) Погіршення економічної

2) Застосування енергоощадних технологій і альтернативних джерел енергії 3) Активна участь в інвестиційних та інноваційних проєктах з метою залучення грантів, інвестицій, зокрема програм та проєктів міжнародних донорів 4) Використані потенційними інвесторами для реалізації проєктів земельних ресурсів несільськогосподарського призначення 5) Утілення сучасних технологій збору, сортування та утилізації сміття	ситуації в країні (наявність інфляційних процесів) 3) Продовження мобілізації чоловіків і жінок 4) Підвищення вартості енергоносіїв і послуг житлово-комунального господарства 5) Продовження обстрілів ракетами та БПЛА 6) Відтік молодих спеціалістів із країни через воєнний стан 7) 7. Демографічна криза (старіння населення і зменшення чисельності працездатного населення). 8) Зменшення запасів підземних і поверхневих вод **9)** Зменшення міжнародної та державної допомоги

У межах п'ятого завдання нами запропоновано Дорожню карту екологічної модернізації громад Київщини, що складається з чотирьох послідовних етапів. Так, на першому етапі передбачено проведення всебічного еко- та енергоаудиту комунальних об'єктів. На другому — розробку якісних екологічних проєктів для залучення міжнародних донорів, таких як НЕФКО чи GIZ. Третій етап передбачає практичне впровадження енергоефективних технологій та сортувальних ліній. Четвертий етап присвячений масштабуванню успішного досвіду на рівні всього регіону

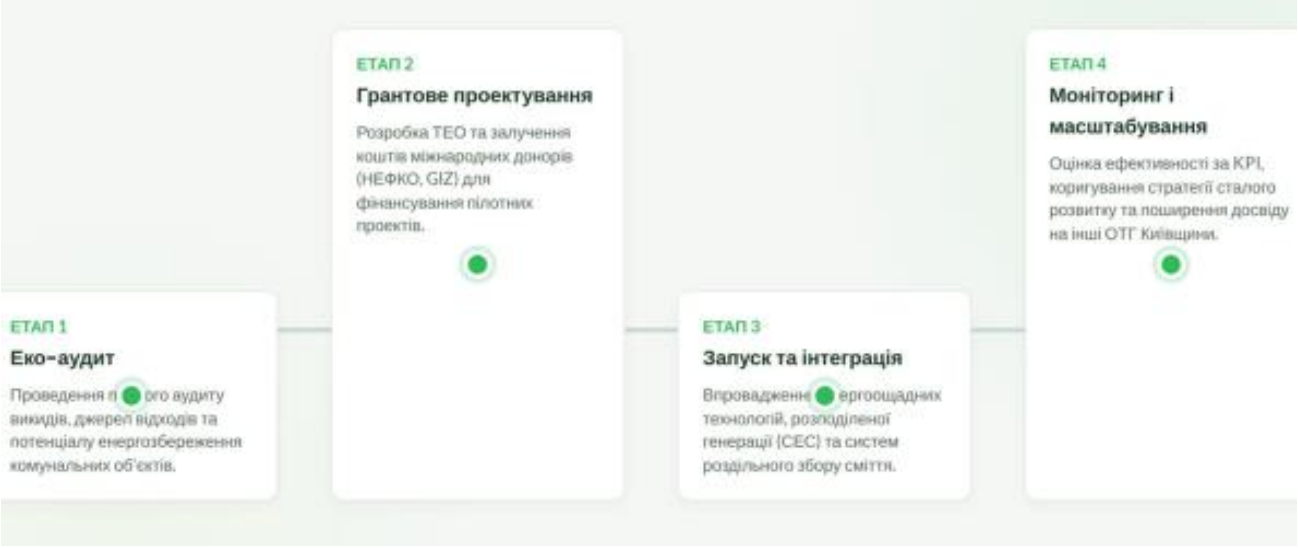

Рисунок 2. – Дорожня карта впровадження еко-рекомендацій для територіальних громад Київської області

ВИСНОВКИ

1. Показано, що муніципальні екологічні проєкти є головним інструментом локалізації Цілей сталого розвитку. Вони виступають єднальною ланкою між збереженням навколишнього середовища, економічною спроможністю та соціальною безпекою місцевих громад.

2. Здійснено аналіз еко-продуцентів Бучанської (рекреаційно-житловий тип) та Броварської (техногенно-промисловий тип) ОТГ. Визначено, що Бровари потребують активізації процесів декарбонізації промисловості, а Буча — фокусу на утилізації відходів руйнувань та регенерації парків.

3. Матричний аналіз показав, що найвищий комплексний коефіцієнт ефективності мають проєкти з енергомодернізації комунальних установ (впровадження СЕС), оскільки вони поєднують швидку окупність із високою екологічною стійкістю в умовах блекаутів.

4. Ключовими бар'єрами впровадження є кризовий стан енергосистем, обмежене бюджетне фінансування та дефіцит профільних фахівців на місцях, що перешкоджає прямому залученню цільових міжнародних зелених грантів.

5. Запропоновано чотириетапну дорожню карту еко-трансформації для Київської області (еко-аудит → грантове проєктування → технічна модернізація → регіональне масштабування), що забезпечить системний розвиток екосистем громад.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Методичні рекомендації щодо проведення комплексної агроекологічної оцінки сільської територіальної громади для підготовки її переходу до сталого розвитку. – К. НУБіП України, 2021. – 54 с.

2. Цілі сталого розвитку для України: регіональний вимір: аналіт. доп. / ДУ "Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України". Львів, 2018. − 90 с. URL: http://ird.gov.ua/irdp/p20180702.pdf.

3. Дитяча бідність: Вплив війни на стан домогосподарств з дітьми. Представництво Дитячого Фонду ООН в Україні. Київ 2023. URL: https://www.unicef.org/ukraine/media/38966/file/Child%20Poverty%20full%20version%206%20

4. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 р. № 2801-XII

5. Ukraine health crisis worsens as medics work amid shelling, WHO says. Reuters. 2022. 04 Aug. URL: https://www.reuters.com/world/europe/ukraine-health-crisis-worsens-medics-work-amid-shelling-who-2022-08-04/

6. Потреби в системі охорони здоров'я зростають через війну - керівник Офісу ВООЗ в Україні. URL: https://interfax.com.ua/news/interview/946050.html

7. Цілі Сталого Розвитку: Україна: національна доповідь 2017 / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, 2017. URL: http://www.un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf.

8. Освіта в умовах війни: виклики та перспективи для України. URL: https://iaa.org.ua/articles/education-in-times-of-war-challenges-and-prospects-for-ukraine/

9. Cervantes-Duarte L., Fernández-Cano A. (2016). Impact of Armed Conflicts on Education and Educational Agents: A Multivocal Review. Revista Electrónica Educare (Educare Electronic Journal) 20(3), DOI: 10.15359/ree.20-3.12 URL: https://www.researchgate.net/publication/307852443_Impact_of_Armed_Conflicts_on_Education_and_Educational_Agents_A_Multivocal_Review

10. 17 цілей, щоб змінити наш світ. Індикатори для України. Державна служба статистики України. URL: https://sdg.ukrstat.gov.ua/uk/

11. Концепція розвитку та технічної модернізації системи централізованого оповіщення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 11 липня 2018 року №488-р.

12. Моніторинг якості атмосферного повітря: український та міжнародний досвід. [Аналітична записка] / Кольцов М., Шевченко Л. Київ: ГО «Фундація «Відкрите Суспільство», 2018. 13 с.

13. Порядок здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря (затверджений Постановою КМУ № 827 від 14.08.2019 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/827-2019-%D0%BF#Text

14. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державної системи моніторингу довкілля, інформації про стан довкілля (екологічної інформації) та інформаційного забезпечення управління у сфері довкілля. Закон України № 2973 від 20.03.2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2973-20#Text

15. Роль повітря війни: доповідь у Верховній Раді про моніторинг якості атмосферного повітря та радіації. URL: https://cleanair.org.ua/7758/parlament/

16. Музика А. Відходи війни: чи можливо повторне використання, або переробка. 2023. URL: https://1kr.ua/ua/ news-82789.html?fbclid=IwAR1d0qwIL6k1vX1jn1rGIBr7tNepxa0Q8fSNEwYr-l9ZvzMDxxqvbH8WetU

17. Губарева В. Екоцид: 10 наслідків війни росії проти України для довкілля/ 2023. URL: https://rubryka.com/ article/naslidky-viiny-dlia-dovkillia/ 5. Звіт Київської школи економіки (KSE Institute) щодо прямих збитків, нанесених інфраструктурі України. Kyiv School of Economics. 2023. URL: https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zbitki-naneseni-infrastrukturi-ukrayiniv-hodi-viyni-skladayut-mayzhe-63-mlrd/

18. Про затвердження Порядку поводження з відходами, що утворились у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведенням робіт з ліквідації їх наслідків. Постанова КМУ № 1073 від 27.09.2022 р.

19. Порядок виконання невідкладних робіт щодо ліквідації наслідків збройної агресії російської федерації, пов'язаних із пошкодженням будівель та споруд, затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 473 від 19 квітня 2022 р.

20. Порядок виконання робіт з демонтажу об'єктів, пошкоджених або зруйнованих внаслідок надзвичайних ситуацій, воєнних дій або терористичних актів, затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 474 від 19 квітня 2022 р.

21. Порядок поводження з відходами, що утворились у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведенням робіт з ліквідації їх наслідків, затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 1073 від 27 вересня 2022 р.

22. Національна стратегія управління відходами в Україні до 2030 року. Розпорядження Кабінету Міністрів від 08.11 2017 року № 820-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-%D1%80#Text

23. Екологи запропонували майбутнє для ґрунтів, що понівечені війною. URL: https://ecopolitic.com.ua/ua/news/ekologi-zaproponuvali-majbutnie-dlya-gruntiv-shho-ponivecheni-vijnoju/

24. Макаренко Н.А., Строкаль В.П., Бережняк Є.М., Бондарь В.І., Павлюк С.Д., Вагалюк Л.В., Наумовська О.І., Ладика М.М., Ковпак А.В. (2022). Вплив російської воєнної агресії на природні ресурси України: аналіз ситуації, методологія оцінювання. Наукові доповіді НУБіП України, 4(98). 1-31. DOI: http://dx.doi.org/10.31548/dopovidi2022.04.003

25. Василюк О., Колодежна В. Якою має бути доля пошкоджених вибухами українських територій? Українська природоохоронна група. URL:

https://uncg.org.ua/iakoiu-maie-buty-dolia-poshkodzhenykh-vybukhamy-ukrainskykh-terytorij/#_ftnref1

26. Як відновити постраждале від війни довкілля в Україні: 5 порад Всесвітнього фонду дикої природи. URL: https://texty.org.ua/fragments/111457/yak-vidnovyty-postrazhdale-vid-vijny-dovkillya-v-ukrayini-5-porad-vsesvitnoho-fondu-dykoyi-pryrody/

27. Програма соціально-економічного та культурного розвитку Фастівської міської територіальної громади на 2025-2027 роки. URL: http://fastiv-rada.gov.ua/pro-zatverdzhennia-prohramy-sotsialno-ekonomichnoho-ta-kulturnoho-rozvytku-fastivskoi-miskoi-terytorialnoi-hromady-na-2025-2027-roky/

28. Повоєнне відновлення України: відбудова заради кращого майбутнього. Аналітичний документ. Київ, 2022. 40 с.